

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії,
Ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

оригінал підписано Юрій БОЙЧУК

«14» травня 2022 року

Програма та критерії оцінювання
фахового іспиту
з «Основ економічної теорії»
для вступників на здобуття ступеня «бакалавр»
з нормативним терміном навчання
за спеціальністю **051 Економіка**

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З «ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ»
ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 051 ЕКОНОМІКА**

Під час прийому вступників на нормативний термін навчання для здобуття ступеня бакалавра на основі повної вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» конкурсний відбір проводиться на підставі фахового іспиту з профільного предмета (Основи економічної теорії).

Вступне випробування проводиться за програмою, яка розроблена фаховою атестаційною комісією й затверджена ректором університету.

Оцінювання рівня знань вступника здійснюється за результатами фахового іспиту з «Економічної теорії». Критерії оцінювання результатів вступного випробування наведено в програмі фахового іспиту.

Конкурсний бал розраховується за такою формулою: Конкурсний бал (КБ) = П1, де П1 – оцінка фахового іспиту (за шкалою від 100 до 200 балів).

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою вступного випробування з «Основ економічної теорії» є оцінювання рівня сформованої компетентності вступника з економіки, глибоке розуміння економічних законів і категорій, закономірностей функціонування і розвитку економічних систем, сутності ринкової економіки, способів і методів ефективного використання обмежених економічних ресурсів і проблем, пов'язаних з переходом українського суспільства до соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Під час фахового іспиту вступник повинен:

Знати:

- соціально-економічні відносини у суспільстві та їхні особливості у різних економічних системах;
- причинно-наслідкові зв'язки, які відображають економічні закони: закони грошового обігу, закон попиту та пропозиції, закон вартості й інші;
- виробництво, розподіл та перерозподіл вартості, роль ринку й держави в цих процесах;
- особливості економічних відносин між державами, шляхи концентрації виробництва, ефективного використання ресурсів;
- моделі переходу до ринкової економіки, напрямки реформування соціально-економічних відносин в Україні.

Уміти:

- науково обґрунтовувати фундаментальні положення економічної науки про сутність господарської діяльності людей;
- з'ясувати проблему безмежності потреб та її вплив на розвиток людства;
- характеризувати відносини власності та роль суб'єктів господарювання в різних економічних системах.
- пояснювати механізм встановлення ринкових цін і ринкової рівноваги;
- наводити приклади конкурентних, монопольних, монополістичних та

олігополістичних ринків в Україні;

- робити висновки, що споживач, приймаючи рішення щодо придбання товарів та послуг, прагне максимізувати загальну корисність;

- характеризувати види підприємницької діяльності та типи підприємств;

- визначати внутрішні та зовнішні витрати, бухгалтерський та економічний прибуток.

- аналізувати систему національних рахунків;

- наводити приклади впливу економічного зростання на добробут населення та якість життя;

- характеризувати структуру працездатного населення;

- обчислювати рівень інфляції, індекси цін та темп інфляції;

- обґрунтовувати вплив конкретних заходів фіскальної та монетарної політики на економічну кон'юнктуру;

На виконання завдань вступників надається 30 хвилин.

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ТЕМ ДЛЯ ФАХОВОГО ІСПИТУ З ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Тема 1 Економічна теорія як наука

Суспільство та його економічне життя. Місце та роль людини в економічному житті.

Предмет економічної теорії. Функції економічної теорії. Виникнення економічних поглядів та становлення економічної науки. Методи економічного дослідження. Мікроекономіка. Макроекономіка.

Основна проблема економічної теорії та практики. Обмеженість ресурсів та безмежність потреб.

Поняття «потреби». Класифікація потреб за різними критеріями: базові потреби і потреби, пов'язані з розвитком цивілізації; першочергові потреби і предмети розкоші; матеріальні і нематеріальні потреби. Роль духовних потреб у житті людини. Властивості потреб.

Блага. Економічні блага. Види економічних благ: споживчі та інвестиційні; товари і послуги.

Економічні ресурси. Класифікація економічних ресурсів. Економічні ресурси, що не відновлюються, та, що відновлюються. Обмеженість економічних ресурсів. Економічні ресурси України.

Економічні явища та економічні відносини. Система економічних відносин та їх структура. Виробництво, розподіл, обмін та споживання. Економічні інтереси – рушійна сила соціально-економічного розвитку. Три основні питання економіки.

Тема 2 Основи суспільного виробництва

Зміст та види суспільного виробництва. Роль матеріального виробництва у розвитку суспільства. Взаємозв'язок потреб людини, виробництва та споживання.

Фактори виробництва, їх взаємозв'язок. Ефективність використання факторів виробництва. Продуктивність праці. Основні чинники зростання продуктивності виробництва.

Натуральне і товарне виробництво. Поняття поділу і спеціалізації праці. Результати виробництва.

Економічний зміст власності та її структура. Форми власності. Власність в системі виробничих відносин. Суб'єкти та об'єкти власності. Основні напрямки роздержавлення та приватизації в Україні.

Відтворення та його типи. Виробничі можливості в економічній системі та проблема вибору. Ціна вибору. Альтернативна вартість. Крива виробничих можливостей. Індивідуальне прийняття рішень в умовах обмеженості.

Тема 3 Економічні системи суспільства

Джерела та рушійні сили економічного розвитку. Ступені економічного розвитку та критерії їх періодизації. Економічні системи, їх сутність, структура та принципи класифікації.

Адміністративно-командна економіка як система, механізм її функціонування, переваги та недоліки.

Ринкова економіка як система. Основні риси ринкової економіки, її переваги та недоліки.

Змішана економіка, її основні риси. Поєднання ринкового та державного регулювання. Моделі змішаної економіки.

Тема 4 Загальна характеристика ринкової системи

Ринкове господарство як невід'ємний елемент товарного виробництва. Ринок як спосіб організації товарного виробництва. Функції ринку. Види ринків та їх взаємозв'язок. Суб'єкти ринкової економіки.

Виникнення, суть та функції грошей. Еволюція грошей. Товарно-грошовий обіг: основні терміни та закони.

Конкуренція – основа ринкового механізму господарювання. Види конкуренції. Формування ринкового механізму.

Ринкова інфраструктура, її елементи та роль у розвитку економіки.

Тема 5 Механізм функціонування ринку досконалої конкуренції

Взаємодія суб'єктів господарювання: як бажання споживачів матеріалізуються в товари і послуги. Попит. Закон попиту. Фактори, що впливають на попит. Зміна попиту і величини попиту. Пропозиція. Закон пропозиції. Фактори, що впливають на пропозицію.

Ринкова рівновага. Рівноважна ціна і рівноважна кількість. Реакція ринку на зміну попиту та пропозиції. Державне регулювання ринку і ринкова рівновага.

Цінова еластичність попиту. Еластичний і нееластичний попит. Коефіцієнт еластичності попиту за ціною. Чинники, що впливають на цінову еластичність попиту. Цінова еластичність пропозиції. Еластична і нееластична пропозиція. Еластичність пропозиції в короткостроковому, середньостроковому і довгостроковому періодах.

Тема 6 Ринкова економіка в умовах недосконалої конкуренції

Поняття ринкової структури. Методи конкурентної боротьби. Основні типи ринкових структур в умовах недосконалої конкуренції.

Чиста монополія та її особливості. Монополістична конкуренція: характерні риси, особливості продукту, цінові та нецінові форми боротьби. Олігополія: характерні риси, види.

Захист державою конкуренції. Антимонопольне законодавство. Монополізація економіки України, її особливості, причини та шляхи подолання.

Тема 7 Підприємство і підприємництво

Історичний розвиток поняття «підприємництво». Сучасне розуміння підприємництва. Функції і мета підприємницької діяльності. Роль підприємницької діяльності у розвитку економіки.

Виробниче підприємництво. Комерційне підприємництво. Фінансово-кредитне підприємництво. Посередництво в ринковій системі господарювання.

Організаційні одиниці підприємництва. Фірма. Компанія.

Поняття «організаційно-правова форма підприємництва». Індивідуальний бізнес (одноосібне володіння). Партнерство. Корпоративне підприємництво. Переваги та недоліки організаційно-правових форм підприємництва.

Підприємство, його сутність та функції. Види підприємств та об'єднань підприємств.

Тема 8 Ринки факторів виробництва

Ринок природних ресурсів. Товарна біржа. Мета і функції товарної біржі.

Ринок праці і його специфіка. Інфраструктура ринку праці. Особливості формування ринку робочої сили в Україні в сучасних умовах.

Ринок капітальних ресурсів. Капітал та його суть. Основний та оборотний капітал. Фізичний та моральний знос капіталу. Амортизація. Нагромадження капіталу.

Фінансовий ринок. Фондова біржа. Функції фондової біржі щодо організації руху цінних паперів. Банки і небанківські інститути ринкової інфраструктури. Кредит.

Форми доходів у ринковій економіці. Рента – винагорода за використання землі. Заробітна плата – винагорода за використання праці. Позичковий процент – винагорода за користування грошима. Прибуток як винагорода підприємця. Крива Лоренца.

Тема 9 Витрати виробництва. Управління фірмою

Бухгалтерські та економічні витрати. Загальні, середні і граничні витрати. Криві витрат в короткостроковому періоді. Криві витрат у довгостроковому періоді. Виручка і прибуток фірми. Бухгалтерський і економічний прибуток. Максимізація прибутку.

Ціна, її суть та значення для успішної роботи підприємства. Основні фактори, що обумовлюють ціни на продукцію фірми.

Головні цілі та задачі управління фірмою. Планування діяльності фірми.

Тема 10 Національна економіка: цілі та результати

Макроекономіка: об'єкт дослідження, основні проблеми, зв'язок із мікроекономікою. Цілі, структура і фактори розвитку національної економіки.

Валовий внутрішній продукт (ВВП). Валовий національний продукт (ВНП). Кінцевий і проміжний продукт. Додана вартість.

Методи розрахунку ВНП. Споживчі витрати. Рівність прибутків і витрат. Реальний і номінальний ВНП. Дефлятор ВНП. Індекс споживчих цін.

Тема 11 Рівновага національної економіки

Індивідуальний, ринковий і сукупний попит. Крива сукупного попиту. Фактори, що впливають на сукупний попит.

Індивідуальна, ринкова і сукупна пропозиція. Крива сукупної пропозиції. Фактори, що впливають на сукупну пропозицію.

Макроекономічна рівновага.

Класична теорія зайнятості. Еластичність цін і заробітної плати. Класична теорія і державне невтручання в економіку.

Кейнсіанська економічна теорія. Жорсткість цін і заробітної плати. Невідповідність інвестиційних планів і графік заощаджень. Середня і гранична схильність до зберігання і до споживання. Інвестиції.

Рівноважний обсяг виробництва в кейнсіанській моделі. Метод вилучення та ін'єкцій. Зміна рівноважного ЧНП і мультиплікатор.

Тема 12 Економічне зростання та циклічні коливання

Економічне зростання: поняття, підходи та аналіз. Типи економічного зростання: екстенсивний, інтенсивний. Показники економічного зростання. Чинники економічного зростання. Регулювання економічного зростання і структурні зміни в економічному розвитку.

Особливості економічного розвитку України. Інвестиції в українську економіку. Циклічність як загальна форма економічної динаміки. Економічний

цикл. Фази циклу. Причини коливань. Класифікація та періодичність криз. Малі і середні цикли. Великі цикли кон'юнктури М. Кондратьєва та її вплив на структуру суспільного відтворення. Стабілізаційні програми. Особливості економічної кризи в Україні та шляхи її подолання.

Тема 13 Інфляція та безробіття

Сутність, причини та типи інфляції. Вимірювання інфляції. Наслідки інфляції. Поняття зайнятості. Безробіття, його рівень та форми. Наслідки безробіття. Вплив держави на підвищення зайнятості.

Взаємозв'язок інфляції та безробіття. Стагфляція. Крива Філіпса. Антиінфляційна політика. Інфляція та її наслідки в Україні.

Тема 14 Фінанси та фінансова система

Сутність та функції фінансів. Суб'єкти фінансових відносин. Структура фінансової системи.

Державний бюджет: сутність, джерела надходження та витрати.

Бюджетний дефіцит. Державний борг. Податки: сутність, види. Прямі та непрямі податки. Принципи оподаткування.

Фіскальна політика. Цілі та інструменти фіскальної політики. Дискреційна і недискреційна фіскальна політика.

Тема 15 Грошово-кредитна політика держави

Центральний банк та його функції. Грошові агрегати M1, M2, M3. Пропозиція грошей. Попит на гроші. Грошовий ринок. Створення грошей комерційними банками. Банківський мультиплікатор. Норма банківських резервів. Зміни пропозиції грошей та їхні наслідки. Роль Центрального банку. Фінансова система в Україні.

Монетарна політика. Рівняння обміну Фішера. Цілі та інструменти монетарної політики: операції на відкритому ринку, резервна норма, облікова ставка. Політика дешевих грошей. Політика дорогих грошей.

Тема 16 Світове господарство: основні риси та тенденції розвитку

Етапи становлення й основні межі світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин: міжнародна торгівля, зарубіжні інвестиції, грошово-кредитні відносини. Міжнародна економічна інтеграція. Тенденції розвитку світової економіки.

Структура світового виробництва і торгівлі. Абсолютні переваги. Порівняльні переваги. Міжнародна спеціалізація. Міжнародна торгівля. Форми міжнародної торгівлі. Умови торгівлі. Виграші від торгівлі. Зони вільної торгівлі.

Лібералізм і протекціонізм. Тарифи. Митні збори. Квоти. Торгові бар'єри. Переваги та недоліки протекціонізму. Особливості зовнішньоторговельної політики України. Торговий баланс. Дефіцит торгового балансу.

Валюта. Попит на валюту, пропозиція валюти, валютний ринок. Обмінний курс валюти. Чинники, що впливають на обмінний курс. Система фіксованих і плаваючих курсів. Платіжний баланс країни. Дефіцит платіжного балансу і зовнішній борг.

Світова валютна система. Еволюція світової валютної системи. Система золотого стандарту. Система золотодоларового стандарту. Ямайська валютна система. Види світових грошей.

Міжнародні фінансові організації (Всесвітній банк, МВФ); їх необхідність і зміст діяльності.

ПИТАННЯ ДО ФАХОВОГО ІСПИТУ З ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

1. Предмет та функції економічної теорії.
2. Методи економічного аналізу.
3. Історичний розвиток економічної теорії.
4. Основні напрямки сучасної економічної думки.
5. Теоретичні дослідження українських вчених-економістів.
6. Роль матеріального виробництва в розвитку суспільства.
7. Фактори виробництва та способи їхнього поєднання.
8. Крива виробничих можливостей.
9. Ефективність виробництва та її показники.
10. Суть відносин власності.
11. Характеристика історичних типів і форм власності.
12. Розвиток власності в Україні.
13. Економічні системи та їх протиріччя.
14. Формаційний та стадіальний підходи до періодизації суспільства.
15. Особливості традиційної економічної системи.
16. Переваги та недоліки ринкової системи.
17. Характеристика адміністративно-командної економічної системи.
18. Змішана економіка та її особливості.
19. Особливості перехідної економіки.
20. Натуральне господарство та його характеристика
21. Товарне виробництво і його характеристика.
22. Робоча сила як елемент ринкової економіки.
23. Товар та його властивості. Абстрактна й конкретна праця.
24. Теорії вартості товару.
25. Походження та суть грошей. Сучасні грошові системи.
26. Функції грошей.
27. Закон вартості та його функції в ринковій економіці.
28. Закон грошового обігу. Інфляція.
29. Ринок і історичні етапи його розвитку.

30. Класифікація ринків за різними критеріями та їхня характеристика.
31. Особливості ринку землі. Рентні відносини. Земельна рента.
32. Характеристика ринку капіталу.
33. Ринок праці. Особливості його формування в Україні.
34. Ринкова інфраструктура та її роль у розвитку економіки.
35. Конкуренція як основа ринкового механізму господарювання.
36. Види конкуренції.
37. Досконала конкуренція, її характерні риси.
38. Попит та його чинники. Закон попиту. Детермінанти попиту.
39. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Детермінанти пропозиції.
40. Еластичність попиту та пропозиції, її види.
41. Типи ринкових структур в умовах недосконалої конкуренції.
42. Сутність монополій, їхні форми, види.
43. Олігополія: риси, типи, методи ціноутворення.
44. Характеристика монополістичної конкуренції.
45. Особливості сучасної монополізації в Україні та її наслідки.
46. Антимонопольна практика та антимонопольне законодавство.
47. Підприємництво як вид економічної діяльності.
48. Сутність підприємства, його види та форми.
49. Менеджмент та його функції.
50. Основи маркетингу в підприємницькій діяльності.
51. Витрати виробництва. Суть собівартості.
52. Дохід та прибуток фірми.
53. Цінова політика фірми. Диверсифікація цін
54. Макроекономіка: об'єкт дослідження й основні проблеми.
55. Загальні та кінцеві результати функціонування національної економіки.
56. Національний дохід: виробництво, розподіл, перерозподіл і споживання.
57. Сукупний попит та пропозиція, фактори, що впливають на їхні зміни.
58. Рівноважний рівень реального ВВП і рівноважний рівень цін.
59. Сутність суспільного відтворення.
60. Типи та фактори економічного зростання.

61. Інвестиції та їхні основні форми. Заощадження та інвестиції.
62. Економічні цикли: причини та основні фази циклів.
63. Економічні кризи. Особливості макроекономічної нестабільності в Україні.
64. Теорія довгих хвиль М. Кондратьєва.
65. Зайнятість і безробіття. Види безробіття.
66. Ринок грошей. Попит на гроші та його елементи. Пропозиція грошей.
67. Кредит і його форми. Кредитна система України.
68. Структура банківської системи в Україні та особливості її діяльності.
69. Ринок цінних паперів. Фондова біржа та механізм її діяльності.
70. Макрорегулювання грошово-кредитної системи.
71. Інфляція: сутність, причини, основні види, наслідки.
72. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.
73. Суть та функції фінансів. Структура фінансової системи.
74. Державний бюджет та його місце в фінансовій системі.
75. Бюджетний дефіцит та способи його мінімізації.
76. Державний борг.
77. Моделі державного регулювання економіки.
78. Основні напрямки та інструменти державного регулювання.
79. Економічні функції уряду.
80. Доходи населення, їхні види та джерела формування.
81. Державне регулювання розподілу доходів. Рівень життя та бідність.
82. Система соціального захисту.
83. Етапи становлення та розвиток світового господарства.
84. Форми міжнародних економічних відносин.
85. Міжнародна торгівля та її роль в економічному розвитку.
86. Міжнародна міграція капіталу та її форми.
87. Міжнародна міграція робочої сили, її особливості, форми, масштаби.
88. Валютні ринки. Конвертація валюти та її форми.
89. Міжнародна валютна система та основні етапи її розвитку.
90. Взаємовідносини України та міжнародних економічних організацій.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ФАХОВОГО ІСПИТУ

Завдання фахового іспиту з «Основ економічної теорії» оцінюється за 200 - бальною системою.

Бали	Кількість правильних відповідей	Характеристика відповіді
190 – 200 балів	Від 95% до 100% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, систематизовані та глибокі знання з основ економічної теорії; вміє застосовувати їх на практиці; спроможний доводити правильність своєї відповіді переконливою аргументацією. Відповідь вступника повна, логічна, послідовна, не містить помилок або має незначні огріхи.
172 – 189 балів	Від 81% до 94% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, глибокі знання, вміє застосовувати їх на практиці. Вільно висловлює власні думки, аргументовано відповідає на поставлені запитання. Відповідь вступника повна, логічна, послідовна. Вступник може припускатися незначних огріхів.
154 – 171 балів	Від 67% до 80% правильних відповідей	Вступник демонструє глибокі знання з економічної теорії, вправно застосовує їх на практиці; уміє доводити правильність своєї відповіді. Відповідь вступника повна, логічна, але містить деякі неточності.

136 – 153 балів	Від 53% до 66% правильних відповідей	Вступник виявляє загалом добрі знання з економічної теорії, досить успішно виконує передбачені програмою завдання; оперує основними поняттями, уміє робити висновки. Відповідь вступника повна, але недостатньо чітка, містить незначні помилки.
118 – 135 балів	Від 39% до 52% правильних відповідей	Вступник відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень економічної теорії, але пояснення не лаконічні, не повні. Під час відповіді вступник припускається помилок.
100 – 117 балів	Від 25% до 38% правильних відповідей	Вступник має прогалини в знаннях навчального матеріалу з економічної теорії. Відповідь не повна, потребує уточнень і додаткових запитань; абітурієнт не вміє самостійно зробити висновків, припускається значних помилок під час відповіді.
Менше 100 балів Не склав	Від 0% до 24% правильних відповідей	Вступник володіє економічною теорією на фрагментарному рівні, під час виконання завдань припускається принципових помилок. Вступник не здатний орієнтуватися в навчальному матеріалі.